

Людмила Насиленко
Профессиональная подготовка будущих юристов
на основе компетентного подхода

Аннотация. В статье исследуется профессиональная подготовка будущих юристов на основе компетентного подхода. Выделяются основные качества, которыми должен владеть специалист-юрист. Акцентируется внимание на коммуникативной компетентности будущих юристов. Рассматривается изучение специальных дисциплин в Университете современных знаний и описываются педагогические технологии опытно-экспериментальной работы.

Ключевые слова: будущий юрист, профессиональная подготовка, коммуникативная компетентность, компетентный подход, специальные дисциплины.

Lvudmyla Nasilenko
Professional training of future lawyers

Summary. In the article professional training of future lawyers is investigated on the basis of competence approach. The professional internals of lawyer are distinguished. Attention is accented on the communicative competence of future lawyers. The study of the special disciplines is examined in the University of Modern Knowledge, and the pedagogical technologies of experimental work are described.

Key words: future lawyers, professional training, communicative competence, competence approach, special disciplines.

УДК 376-054.62:811:37.091.234

Яна Проскуркіна
м. Київ

НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ З МОВНИХ КУРСІВ ДЛЯ
ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ ПІДГОТОВЧИХ ФАКУЛЬТЕТІВ:
КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД

Сучасна мовна підготовка іноземних студентів на підготовчих факультетах вищих навчальних закладів України повинна враховувати нові тенденції та реалії у сфері вищої освіти, які виникли у зв'язку з формуванням єдиного Європейського освітнього простору і реалізацій положень Болонської декларації. Серед таких тенденцій-стандартизація програм мовної підготовки у відповідності з європейськими вимогами. Радою Європи запропонована ідея уніфікації опису цілей і змісту навчання іноземних мов на основі створення універсальної моделі. Ця уніфікація передбачає забезпечення однаковості параметрів, що використовуються при формуванні цілей і змісту навчання, форм і методів контролю й оцінки досягнутих результатів [7, с.1]. Таким чином, важливою методичною проблемою вдосконалення процесу підготовки іноземних студентів на підготовчих факультетах є корекція процесу навчання російської (української) мови відповідно

до сучасних вимог.

Слід зауважити, що на сьогодні в Україні відсутні єдині Державні стандарти з мови (як української, так і російської) та навчальних дисциплін, що чітко встановлюють сукупність компетенцій, якими мають оволодіти іноземні громадяни для отримання права подальшого навчання у вищих навчальних закладах в Україні. Відтак, викладачам підготовчих факультетів доводиться орієнтуватися лише на вимоги і норми, які містять Навчальні плани і програми довузівської підготовки іноземних громадян [4; 5;] та Навчальні мінімуми з української та російської мов для іноземців [3].

Усвідомлюючи необхідність єдиних підходів до викладання мов іноземним студентам на підготовчих факультетах, викладачі Львівського національного університету імені Івана Франка підготували Проект Державного стандарту з української мови як іноземної [1]. Безперечно, важливим досягненням останніх років є створення проекту Концепції мовної освіти іноземців у вищих навчальних закладах України [6]. Ця концепція побудована відповідно до потреб реформування вітчизняної вищої освіти та завдань формування і виховання особистості, її духовно-моральних, інтелектуальних якостей і творчих здібностей. У Концепції скоректовані й уточнені цілі та завдання мовної освіти, визначені основні контури її змісту з урахуванням компетентнісного підходу. Однак, як показує аналіз, достатньою мірою не досліджено навчально-методичне забезпечення викладання мов іноземним студентам на підготовчих факультетах.

Метою статті є аналіз навчальних програм мовних курсів для іноземних громадян, зокрема цілей навчання мови, вимог до змісту мовної освіти та її кінцевих результатів, їх відповідність профілю навчання іноземних студентів з урахуванням компетентнісного підходу.

Навчальні програми – це документи, в яких визначаються цілі та завдання предмету, його зміст, основні види навчальної діяльності, очікувані результати навчальної діяльності, форми контролю та оцінювання результатів навчання. Очевидно, що якість навчальних програм впливає на якість навчання.

Структурно навчальні програми з мови для іноземних громадян містять пояснювальні записки, якими визначено цілі, власне зміст предмету, форми і методи реалізації змісту, а також вимоги до рівня володіння основними видами мовленнєвої діяльності на різних етапах навчання. Основні цілі навчання мови інтерпретуються відповідно до головних завдань допрофесійної підготовки, тобто практично співпадають – вивчення мови в обсягах, достатніх для навчання на першому і наступному курсах вищих навчальних закладів України.

Основною метою мовної підготовки визначається комунікативна. Усі інші цілі досягаються завдяки формуванню в іноземних студентів необхідних мовних і мовленнєвих умінь у

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

читанні, аудіюванні, говорінні і письмі, що забезпечує їм: 1) можливість опанувати спеціальність; 2) навчально-професійне, побутове і культурне спілкування в умовах іншомовного середовища та ін. [4, с. 13; 5, с. 79]. Загальна мета конкретизується перерахуванням вимог до знань та умінь студентів і представлена переліком лексичного, фонетичного, морфологічного, словотворчого мінімумів і синтаксичних структур.

Слід зазначити, що хоча у програмах основною метою навчання визначено комунікативну, втім це положення не втілюється у змісті навчальних програм. Комунікативність програми повинна знаходити вияв у відборі й організації навчального матеріалу відповідно до комунікативних потреб іноземних студентів. Ці комунікативні потреби полягають у засвоєнні лексики соціально-побутового і насамперед навчально-професійного характеру, яка, враховуючи мету перебування іноземних студентів в Україні, є провідною.

Аналіз програм демонструє відсутність цієї складової, а відтак програми не враховують професійну спрямованість студентів. У Навчальних програмах з російської мови зазначено “Программа по русскому языку составлена без учета профессиональной направленности обучения (гуманитарной, технической, медицинской и т.д.) Она фиксирует цели и содержания в идеализированной форме...” [5, с. 80]. На підготовчі факультети покладається завдання розробки робочих програм з конкретної спеціальності, але на практиці це не втілюється. Робота проводиться за загальними робочими програми з мови.

Відсутність Державного стандарту з мови залишає відкритим питання в навчальних програмах з мови визначення рівнів володіння мовою іноземними абітурієнтами. Для того, щоб визначити той рівень володіння мовою, який потрібний іноземному студентові для продовження навчання в університеті, доцільно орієнтуватися на міжнародну класифікацію рівнів володіння мовою. Таким “еталоном” є система “Загальноєвропейських компетенцій володіння іноземною мовою” (також відомі як CEFR), розроблена Комісією Радою Європи з мовних питань [7], що включають такі мовленнєві компетенції, як говоріння (монологічне, діалогічне), розуміння (читання, аудіювання) та письмо для кожного рівня.

Відповідно до цієї класифікації, існує шість рівнів володіння мовою: інтродуктивний (Breakthrough або A1), середній (Waystage або A2), рубіжний (Threshold або B1), просунутий (Vantage або B2), автономний (Effective Operational Proficiency або C1) і компетентний (Mastery або C2). Вони охоплюють проміжок від базового до практично бездоганного рівня володіння мовою. Для кожного рівня описані знання й уміння, якими має володіти студент [7]. На цю класифікацію зорієнтовані навчальні посібники з будь-якої європейської мови, довідники, словники, тести.

Відповідно до європейської шкали в Росії була розроблена система рівнів володіння російською мовою для іноземців. Рівні

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

володіння російською мовою як іноземною співвідносяться з рівнями володіння іншими європейськими мовами наступним чином (див. табл. 1).

Таблиця 1
Європейські рівні володіння іноземною мовою

Європейські рівні володіння іноземною мовою					
A 1	A 2	B 1	B 2	C 1	C 2
Російські рівні володіння РЯІ					
Елементарний рівень (ТЕР)	Базовий рівень (ТБР)	Перший сертифікаційний рівень (ТРЯІ-1)	Другий сертифікаційний рівень (ТРЯІ-2)	Третій рівень (ТРЯІ-3)	Четвертий рівень (ТРЯІ-4)

Вимоги мовних програм для іноземних студентів підготовчих факультетів у російській системі співвідносяться з елементарним і базовим рівнями володіння мовою для I семестру і першим сертифікаційним рівнем для II семестру. Для вступу до вищих навчальних закладів Росії обов'язковим є володіння мовою на рівні ТРЯІ-1 (перший сертифікаційний рівень). Також Російськими Державними стандартами з російської мови як іноземної передбачено, що другий сертифікаційний рівень – це рівень бакалавра-нефілолога, третій сертифікаційний рівень – рівень бакалавра-філолога, а четвертий рівень – рівень магістра-філолога. Ураховуючи однотипність вимог до іноземних студентів, що отримують вищу освіту іноземною мовою, європейська та російська системи оцінювання були використані для побудування аналогічної системи у Проекті Державного стандарту з української мови.

У цьому Проекті [1] визначено такі рівні володіння українською мовою як іноземною (див. табл. 2).

Таблиця 2
Рівні володіння українською мовою як іноземною

Українська шкала	Загальноєвропейська шкала
Елементарний (УМІ-1)	A1 Breakthrough
Основний (УМІ-2)	A2 Waystage
Рубіжний (УМІ-3)	B1 Threshold
Високий (УМІ-4)	B2 Vantage
Вищий (УМІ-5)	C1 Effective Operational Proficiency
Найвищий (УМІ-6)	C2 Mastery

Виділені рівні відрізняються один від одного обсягом комунікативного матеріалу та складністю його комунікативного оформлення.

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

Аналіз змісту навчальних програм з мови для іноземців допрофесійного етапу навчання дозволяє говорити про можливість співвіднесення цих програм з європейською класифікацією рівнів володіння мовою. Навчальні програми з української чи російської мови як іноземної складаються з трьох розділів, які відповідають трьом рівням володіння мовою. Утім, спостерігається певна неоднорідність структур програм.

Наприклад, у програмі з української мови чітко прописані вимоги до кожного рівня володіння основними видами мовленнєвої діяльності, програми з російської мови не деталізовані до діагностичного рівня: вони містять лише кінцеві вимоги.

У зв'язку з цим аналіз програм може бути здійснений лише на базі програм з української мови. Перший і другий рівні володіння відповідають першому семестру, третій рівень – другому семестру підготовчого факультету.

Перший рівень розрахований на 150 навчальних годин. За цей час іноземні студенти отримують достатні знання з фонетики мови, граматики і лексики для формування мовленнєвих навичок і вмінь для навчально-побутового спілкування і сприйняття перших занять зі спеціальних дисциплін.

Другий рівень навчальних програм розрахований на 300 годин. На цьому етапі продовжується робота з формування навичок і вмінь у різних видах мовленнєвої діяльності. Розширюються і поглиблюються мовні знання, відбувається активний процес засвоєння нової загальнонаукової лексики і структур, виробляються навички і вміння, які забезпечують продукування наукових текстів на основі читання чи аудіювання мікролекцій зі спеціальних дисциплін.

Отже, після закінчення підготовчого факультету іноземний студент має досягти рубіжного рівня (B1), який засвідчує можливість розгорнутого спілкування в стандартних ситуаціях. Необхідний для подальшого навчання рівень професійно-комунікативної компетентності іноземних студентів у навчально-професійній сфері спілкування передбачає оволодіння мовою спеціальності, що є функціональним різновидом літературної мови, специфіку якого зумовлюють особливості спілкування в навчально-професійній сфері. Мова спеціальності вивчається іноземними студентами під час спеціального курсу в рамках основних занять з мови, а також під час занять зі спеціальних дисциплін за фахом.

У нашій роботі ми не вважаємо доцільним зупинятися на детальному аналізі навчальних програм зі спеціальних дисциплін, звернемося лише до аналізу цілей вивчення мови спеціальності, що встановлені в наявних програмах. У навчальних програмах зазначається, що основною метою викладання спеціальних дисциплін є підготовка іноземних слухачів до навчання у вищих навчальних закладах, а саме:

- систематизація знань, набутих на батьківщині студентів, заповнення прогалін шкільної освіти;

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

- вивчення термінології (біологічної, хімічної, фізичної тощо) українською (російською) мовою, засвоєння лексичного матеріалу і конструкцій, які властиві науковому стилю мовлення;
- опанування мовою дисциплін (біології, хімії, фізики тощо) як засобом одержання наукової інформації в обсязі, який передбачає читання спеціальної фахової літератури, слухання і конспектування лекцій, усне і письмове складання іспитів [4, с.6]

Водночас у навчальних програмах не відображені ані плановані результати навчання з самих дисциплін, ані деталізований мовний компонент відповідно до різних етапів вивчення дисциплін. Отже, існує потреба в доопрацюванні навчальних програм під кутом зору коректного опису обов'язкових результатів навчання і цілей оволодіння мовою спеціальності.

Аналіз мовного матеріалу навчальних програм свідчить, що вони недостатньо наповнені змістовно, майже відсутній зв'язок з навчальним матеріалом дисциплін різних спеціальностей. Наявні навчальні програми з мови для іноземних студентів дозволяють здійснити координацію програмних вимог з європейською системою CEFR. Перші кроки в цьому напрямку вже зроблено. Чітка система розроблених рівнів з української і російської мови як іноземної допоможе іноземним студентам краще орієнтуватися у своєму рівні володіння мовою.

Перспективними видаються такі напрямки досліджень, які б передбачали аналіз побудови навчальних програм з мови за принципом наступності, вивчали їх зв'язок з навчальними програмами перших курсів університетів, де будуть продовжувати своє навчання іноземні студенти. Доцільним є аналіз усіх предметів, які вивчають студенти-іноземці з етапу підготовчого факультету до першого курсу, і на основі цього аналізу встановити особливості вивчення мови і наповнення змісту програми.

Література:

1. Мазурик Данута. Державний стандарт з української мови як іноземної (від теорії до практики). / Данута Мазурик. // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. – 2010. – Вип. 5. – С. 10-14.
2. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підручник / кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 1999.
3. Навчальні мінімуми з української і російської мов для іноземців / укл. Н.Ф. Зайченко, С.А. Воробйова. – К.: Ін-т системних досліджень, 1995.
4. Навчальні плани та програми (довузівська підготовка іноземних громадян) / уклад.: Л.Г. Новицька, О.Ф. Гудзенко, М.І. Дудка та ін. – К.: ІВЦ “Видавництво “Політехніка”, 2003. – Ч.1 (Українська мова, Основи економіки, Біологія ...). – 56 с.
5. Навчальні програми (довузівська підготовка іноземних громадян) / уклад.: Б.М. Андрющенко, Ю.М. Іващенко, Ю.О. Колтаков та ін. – К.: ІВЦ “Видавництво “Політехніка”, 2005. – Ч.2 (Фізика, Хімія, Математика,...). – 168 с.
6. Проект концепції мовної освіти іноземців у вищих навчальних закладах України // Громадянське суспільство і влада [Електронний

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

ресурс]. – Режим доступу 22.04.2013: <http://civic.kmu.gov.ua/consult_mvc_kmu/consult/old/show_bill/2031>. – Загол. з екрану. – Мова укр.

7. Common European Framework of Reference for Language Learning and Testing: Council of Europe (Council for Cultural Cooperation) [Електронний ресурс]. – Режим доступу 04.05.2013: <http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/Source/Framework_EN.pdf>. – Загол. з екрану. – Мова англ.

Яна Проскуркіна

**Учебные программы по языку для иностранных студентов
подготовительных факультетов: компетентностный подход**

Аннотація. В статті розглядаються Учебные программы по языку для иностранных граждан, обучающихся на подготовительных факультетах, и их соответствие современным тенденциям компетентностного подхода. Также предложены пути совершенствования этих программ.

Ключевые слова: программы по языковой подготовке, иностранные студенты.

Yana Proskurkina

**Educational language programs for foreign students studying
at the preparatory faculties: the competence approach**

Summary. The article deals with the language training programs for foreign students who study at the preparatory faculty and their compliance with the current trends of the competency approach. The ways of improving these programs are suggested.

Key words: language program, foreign students.

УДК 159.922.63

Володимир Робак,
м. Львів

**ПСИХОСОЦІАЛЬНІ ТЕОРІЇ СТАРІННЯ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ
ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ ЯКІСНОЇ ОПІКИ
ЛІТНІХ ЛЮДЕЙ**

Найважливішою тенденцією сучасної демографічної ситуації у світі стало швидке зростання частки людей похилого віку у популяції населення. Це породжує цілий комплекс проблем різноманітного характеру (соціальних, медичних, правових, економічних, етичних). Важливу роль у їх вирішенні покликані відіграти соціальні працівники. Хоча ця професія є відносно “молодою”, однак потребу у фахівцях даного напрямку різних освітньо-кваліфікаційних рівнів відчувають як у державних, так і неурядових, добровільних, благодійних, релігійних організаціях. Тому особливої актуальності на даний час набуває проблема належного рівня підготовки фахівців даного напрямку до роботи з